

Júpítér og Galíleótunglin

Helstu kennistærðir

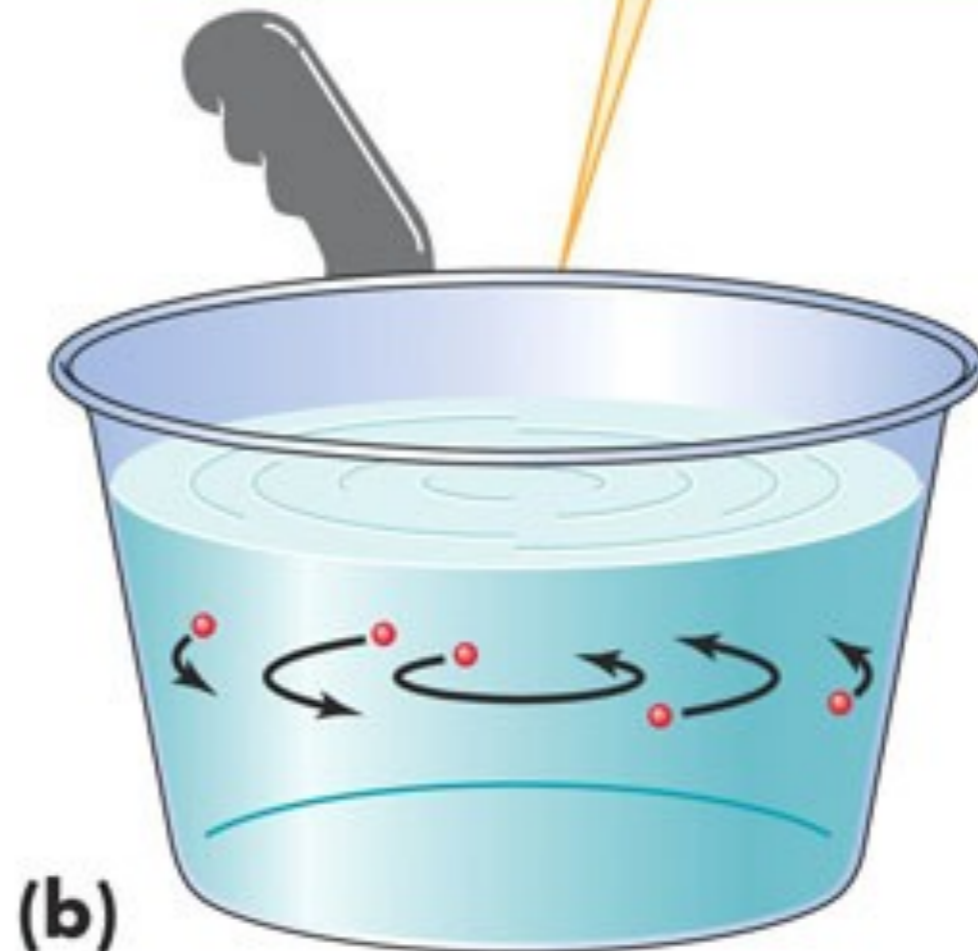
- *Massi:* 318 jarðmassar
  - 2,5 x hinar reikistjörnurnar og smáhnnettirnir, samanlagt!
- *Þvermál:* 11,2 jarðradíusar
- *Rúmmál:* 1321 jarðrúmmál
- *Meðaleðlismassi:* 1,33 g/cm³ (jörðin: um 5,5 g/cm³)
- *Meðalfjarl. frá sólu:* 5,20 AU
- *Snúningstími v. miðbaug:* um 9 klst. og 50 mínútur
- *Umf.tími um sólu:* u.þ.b. 4332 dagar / ~12 jarðár

Snúningur reikistjarna

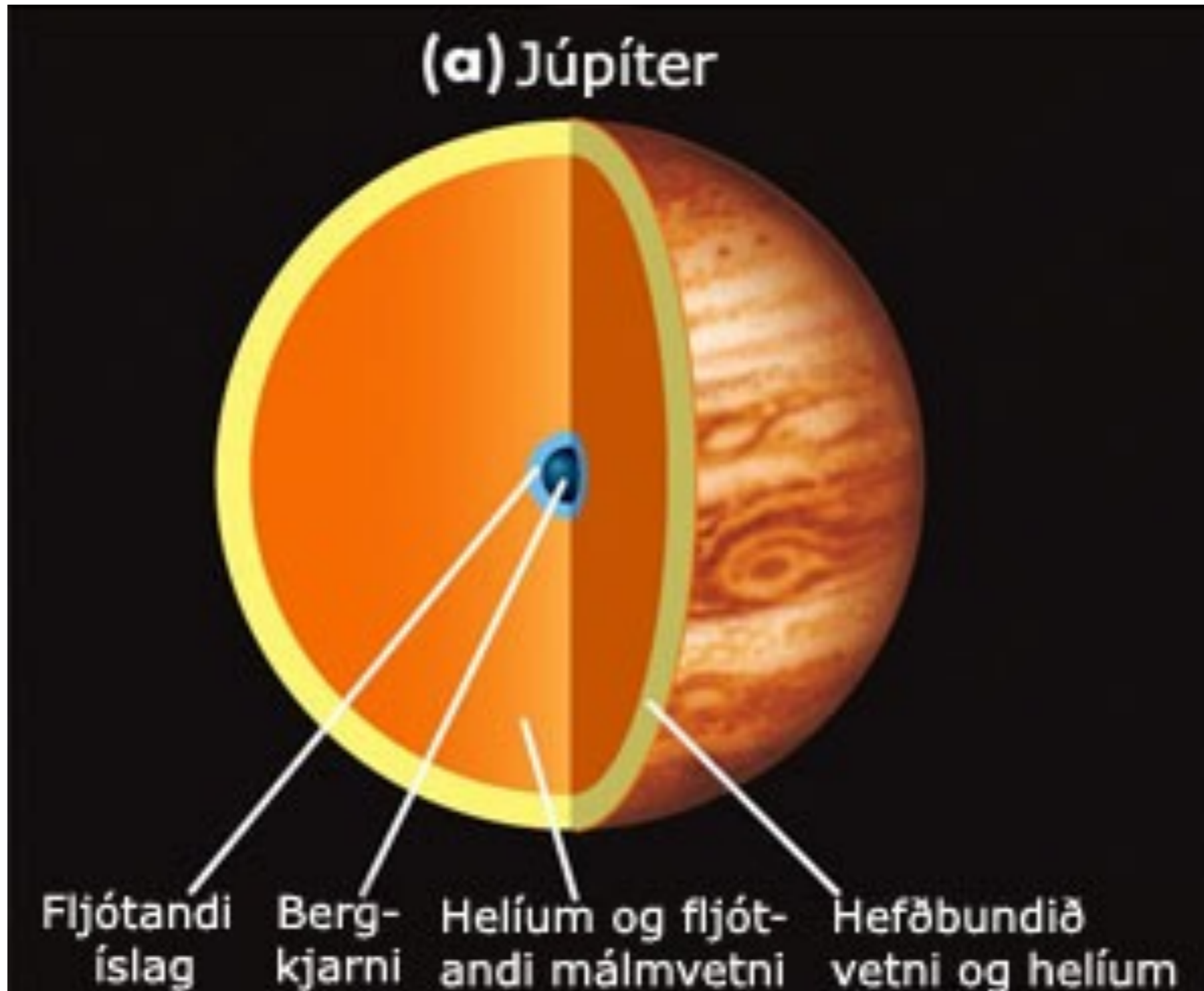
Fastur snúningshraði einkennir bergreikistjörnur: Reikistjarnan í heild snýst jafnhrott.

Missnúningur einkennir gasrisana: Agnir á mismunandi stöðum í vökvanum snúast mishratt.

Innri gerð og samsetning

Vetni verður að fljóttandi málmi innarlega í Júpíter!

The periodic table is color-coded by groups:

- Alkalímálmur (Alkali metals): Yellow
- Jarðalkalímálmur (Alkaline earth metals): Orange
- Hliðarmálmur (Transition metals): Pink
- Lantánið (Lanthanides): Light blue
- Aktinið (Actinides): Purple
- Tregur málmur (Noble gases): Cyan
- Málmleysingi (Metalloids): Green
- Eðallofttegund (Nonmetals): Light green
- Föstu formi (Solid state): White box with 'C'
- Vökvaformi (Liquid state): Green box with 'L'
- Gasformi (Gaseous state): Red box with 'G'
- Synthetic: Black box with 'S'

Hydrogen (H) is circled in red in the top-left corner.

For elements with no stable isotopes, the mass number of the isotope with the longest half-life is in parentheses.

The subgroup numbers 1-18 were adopted in 1984 by the International Union of Pure and Applied Chemistry. The names of elements 112-118 are the Latin equivalents of those numbers.

57 La Lantan (138,905)	58 Ce Searn (140,116)	59 Pr Prasamín (140,90765)	60 Nd Neodým (144,24)	61 Pm Prímamín (145)	62 Sm Samarín (150,36)	63 Eu Eyrópín (151,964)	64 Gd Gadólín (157,25)	65 Tb Terbín (158,92534)	66 Dy Dyspróamín (162,500)	67 Ho Hólmín (164,93032)	68 Er Erbín (167,259)	69 Tm Tulín (168,93421)	70 Yb Ytterbín (173,04)	71 Lu Lútanín (174,967)
89 Ac Aktín (227)	90 Th Dórn (232,0381)	91 Pa Prótín (231,03688)	92 U Úran (238,02891)	93 Np Neptúnín (237)	94 Pu Plútón (244)	95 Am Amerísín (243)	96 Cm Kúrín (247)	97 Bk Berkalín (247)	98 Cf Kalifornín (251)	99 Es Einsteinín (252)	100 Fm Fermín (257)	101 Md Mendelevín (258)	102 No Nóbólín (289)	103 Lr Lawrensín (262)

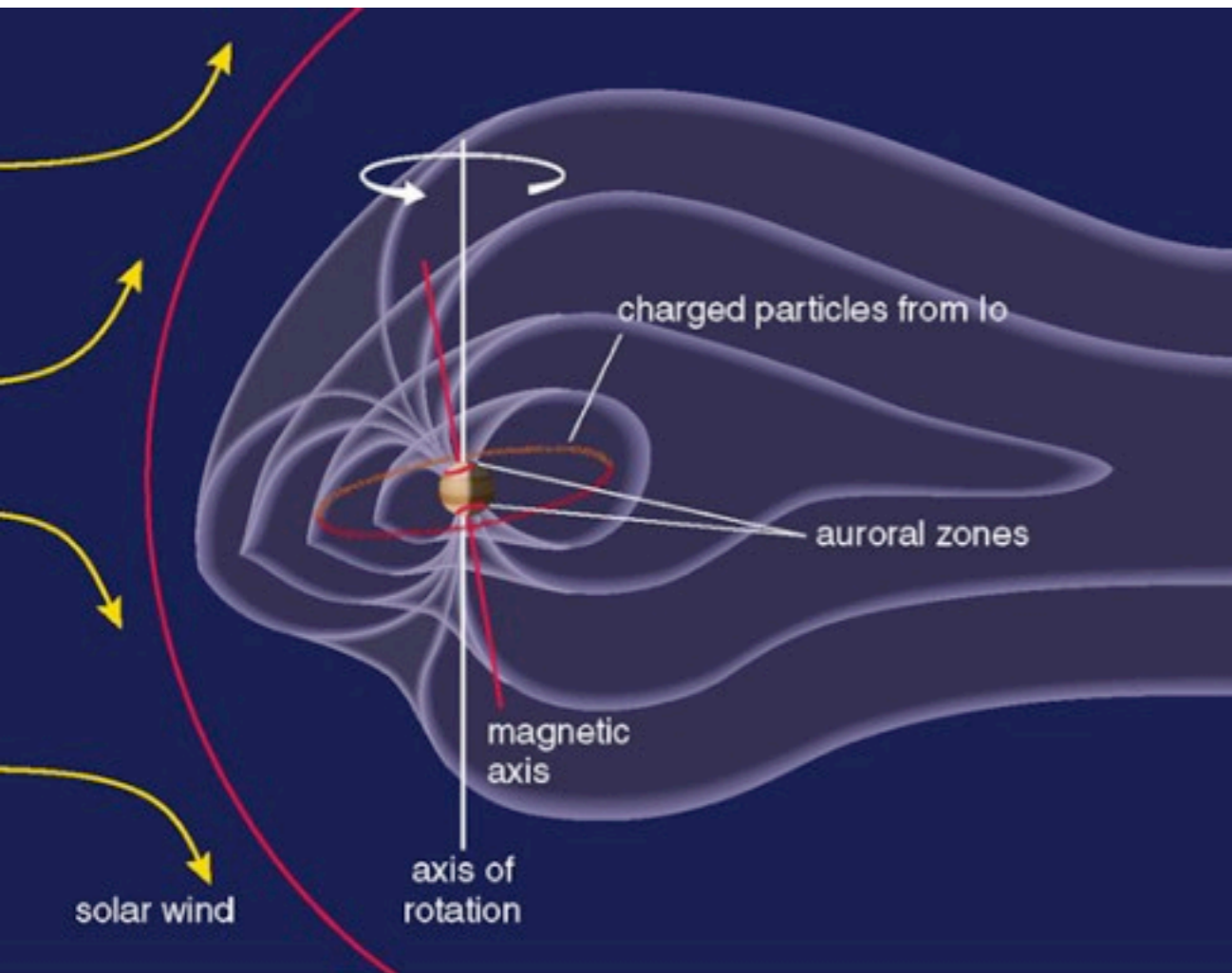
Massi og útgeislun

- Júpíter er ekki langt frá efri mörkum fyrir massa reikistjarna
- Júpíter geislar frá sér um tvöfalt meiri orku en hann fær frá sól
  - Júpíter er smám saman að kólna
  - Afgangsvarmi frá myndun, geislavirk hrörnun efna í kjarna
  - Við kólnun þjappast gasið saman og þyngdarstöðuorka losnar

Segulsvið Júpíters

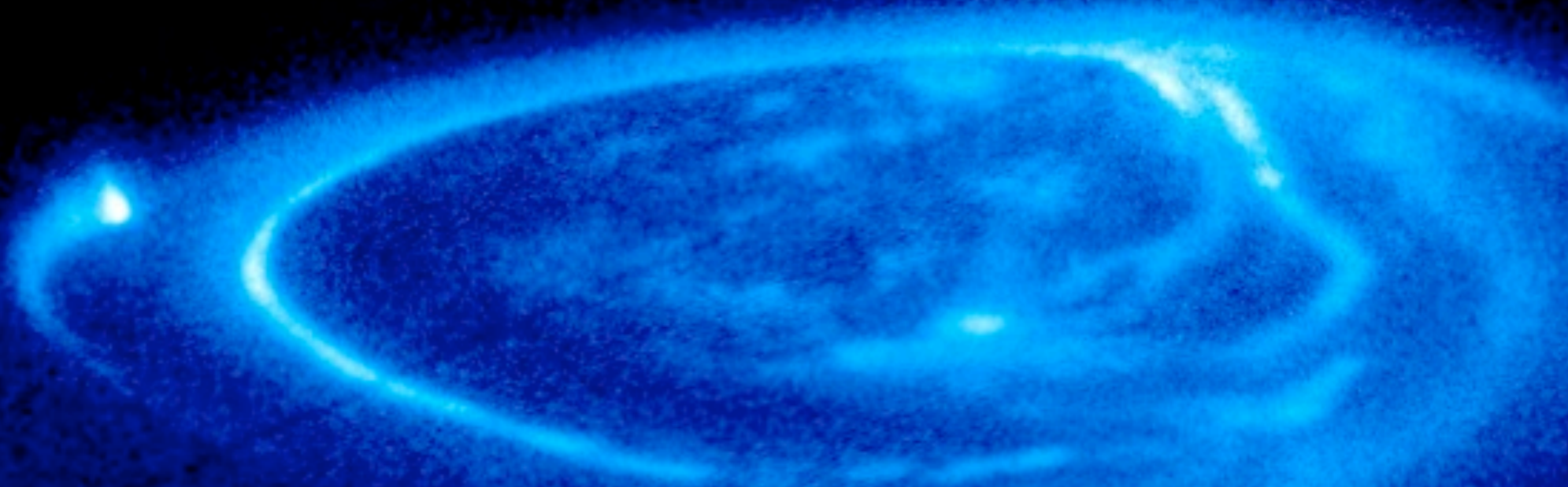
- Segulsvið Júpíters er það sterkasta af reikistjörnunum
  - Segulhvolf Júpíters teygir sig langt út í geim, myndar hala í átt frá sólu
- Talið myndast í málmvetnisláginu í innviðum Júpíters
  - Segulsviðið fangar agnir úr sólvindinum sem mynda geislabelti um Júpíter

Segulsvið Júpíters

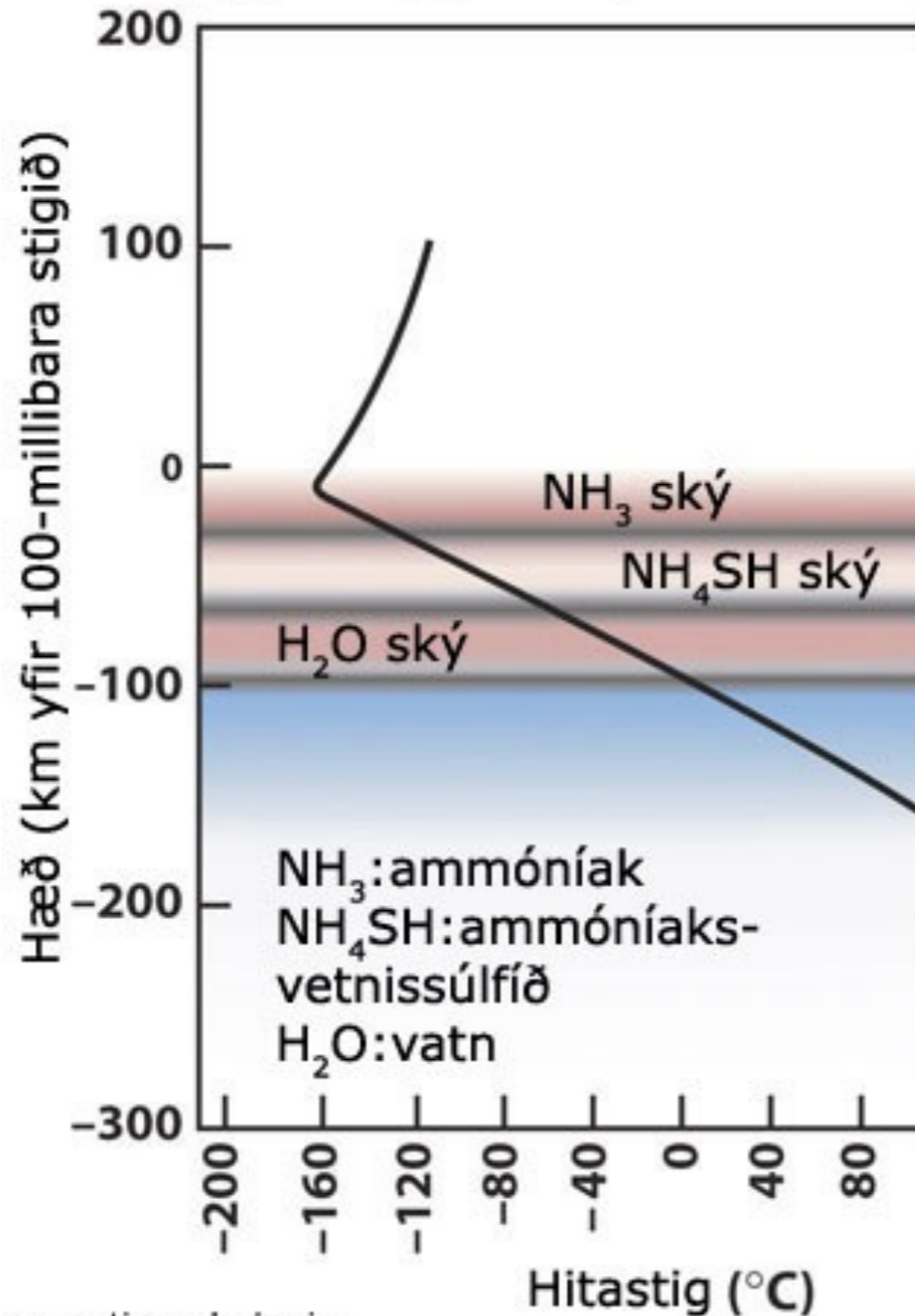

Norðurljós á Júpíter

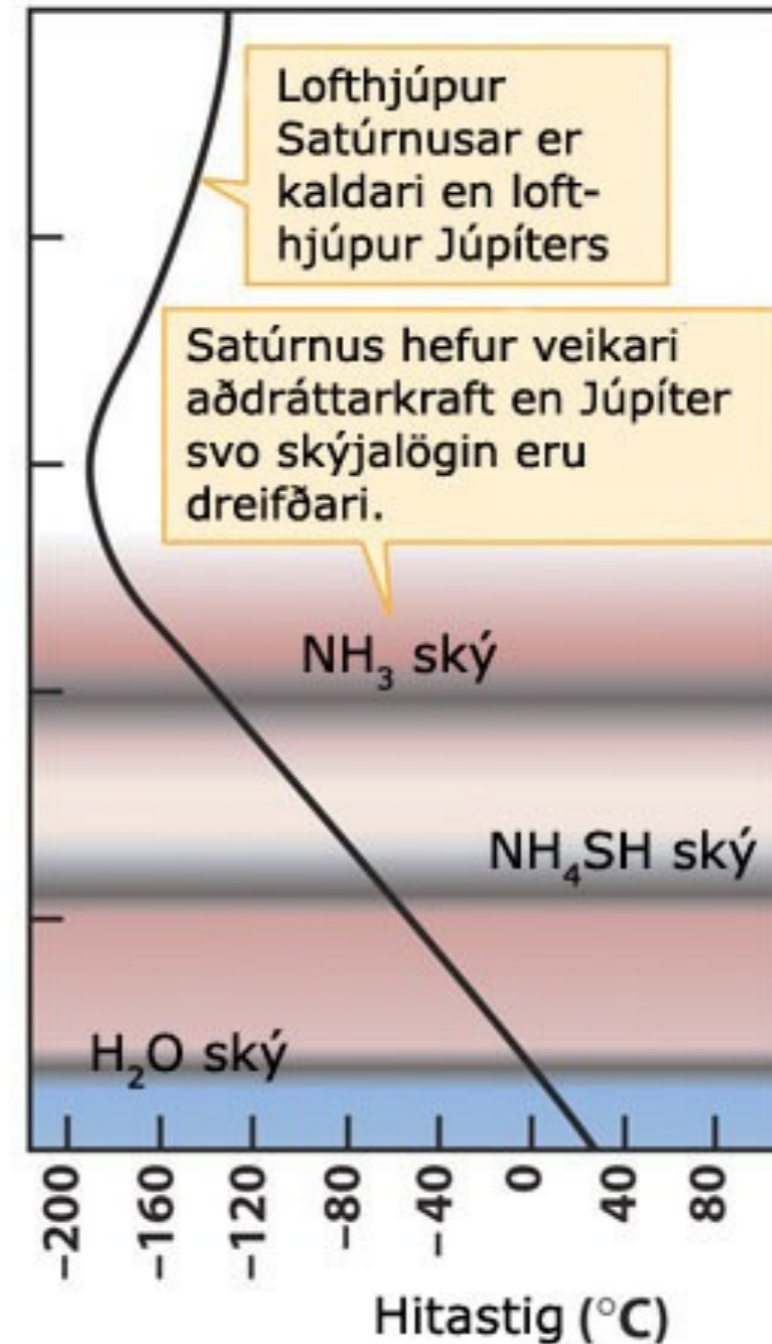

Lofthjúpur Júpíters

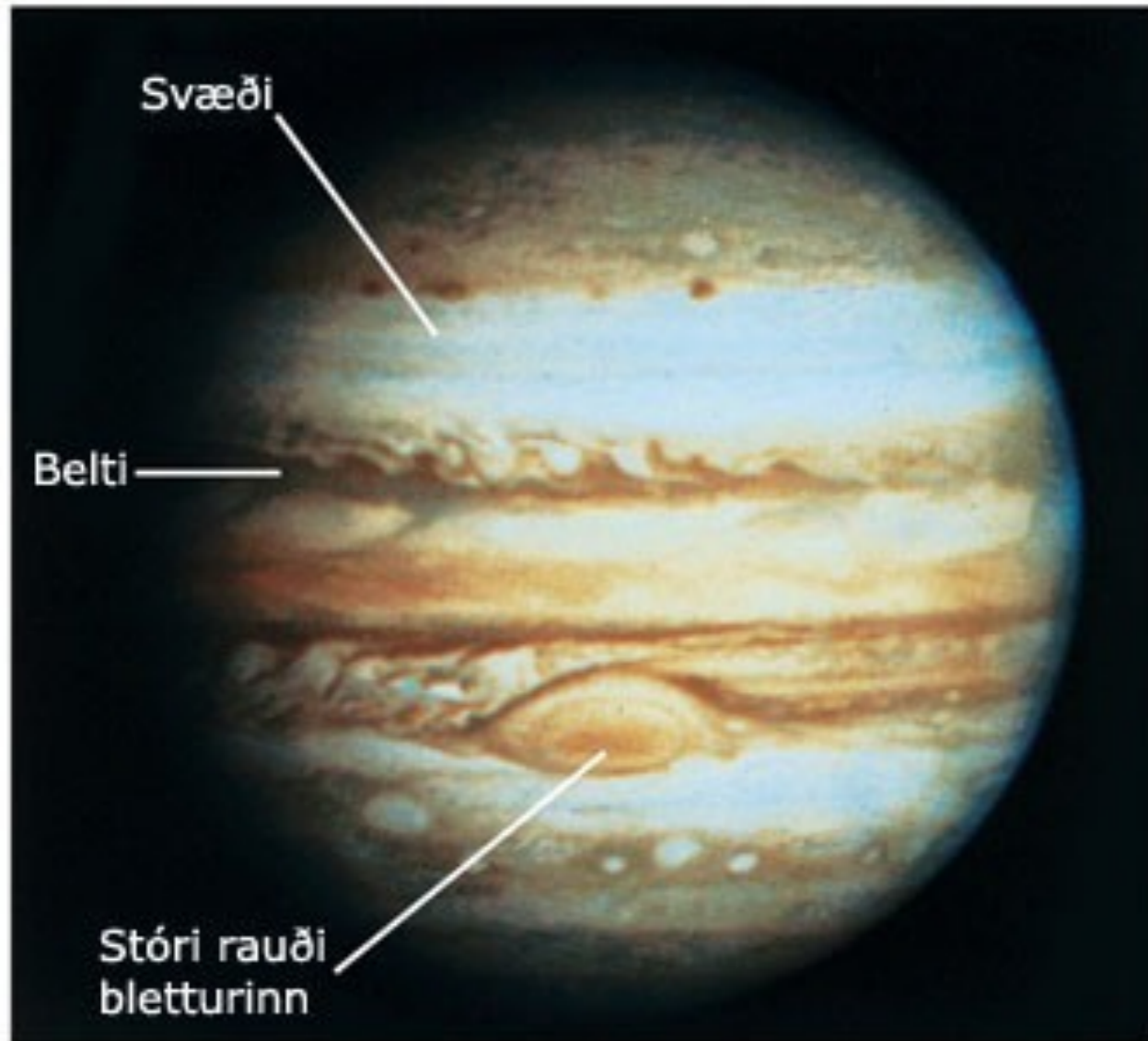
(a) Lofthjúpur Júpíters

(b) Lofthjúpur Satúrnusar

Yfirborðið - belti og svæði

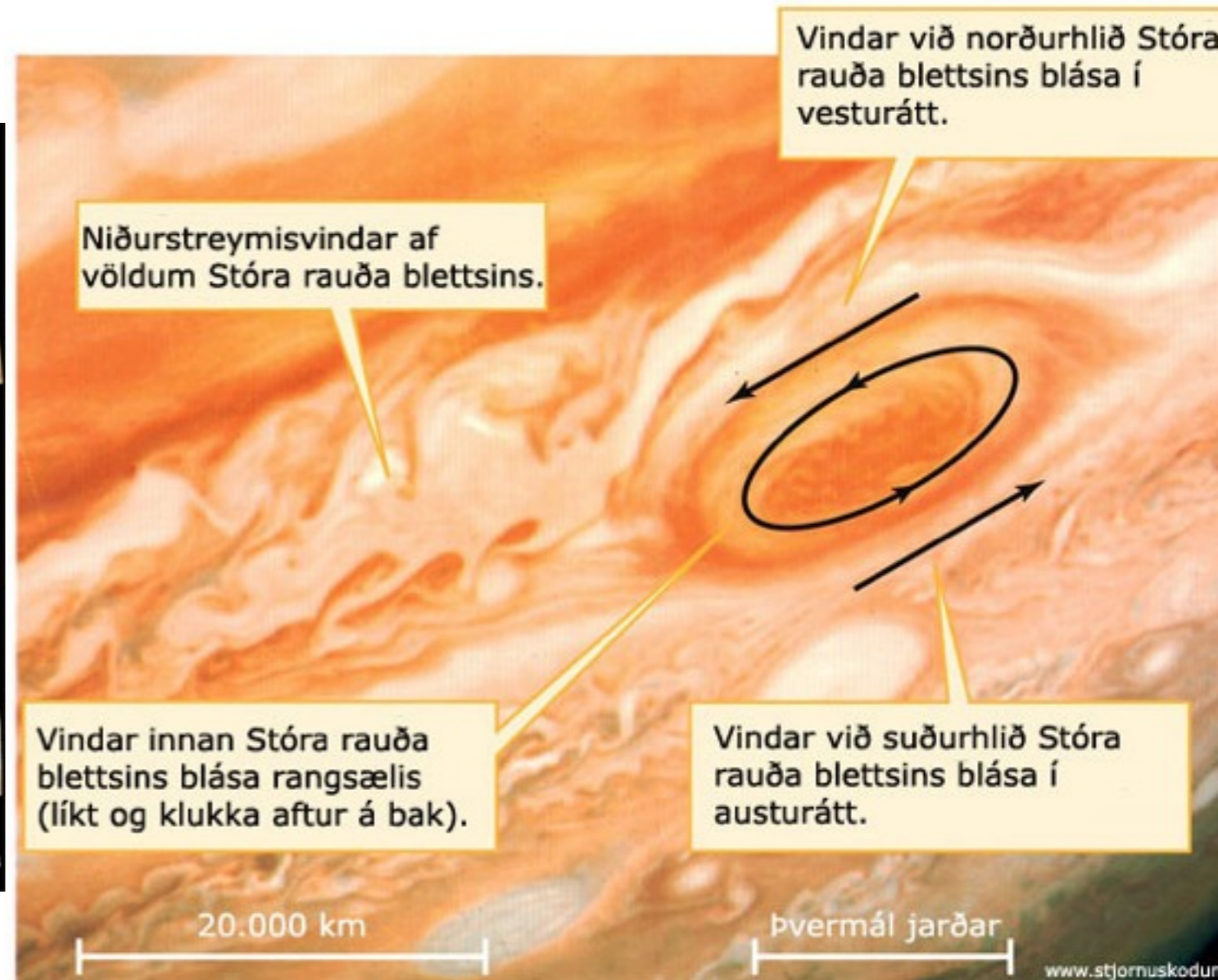
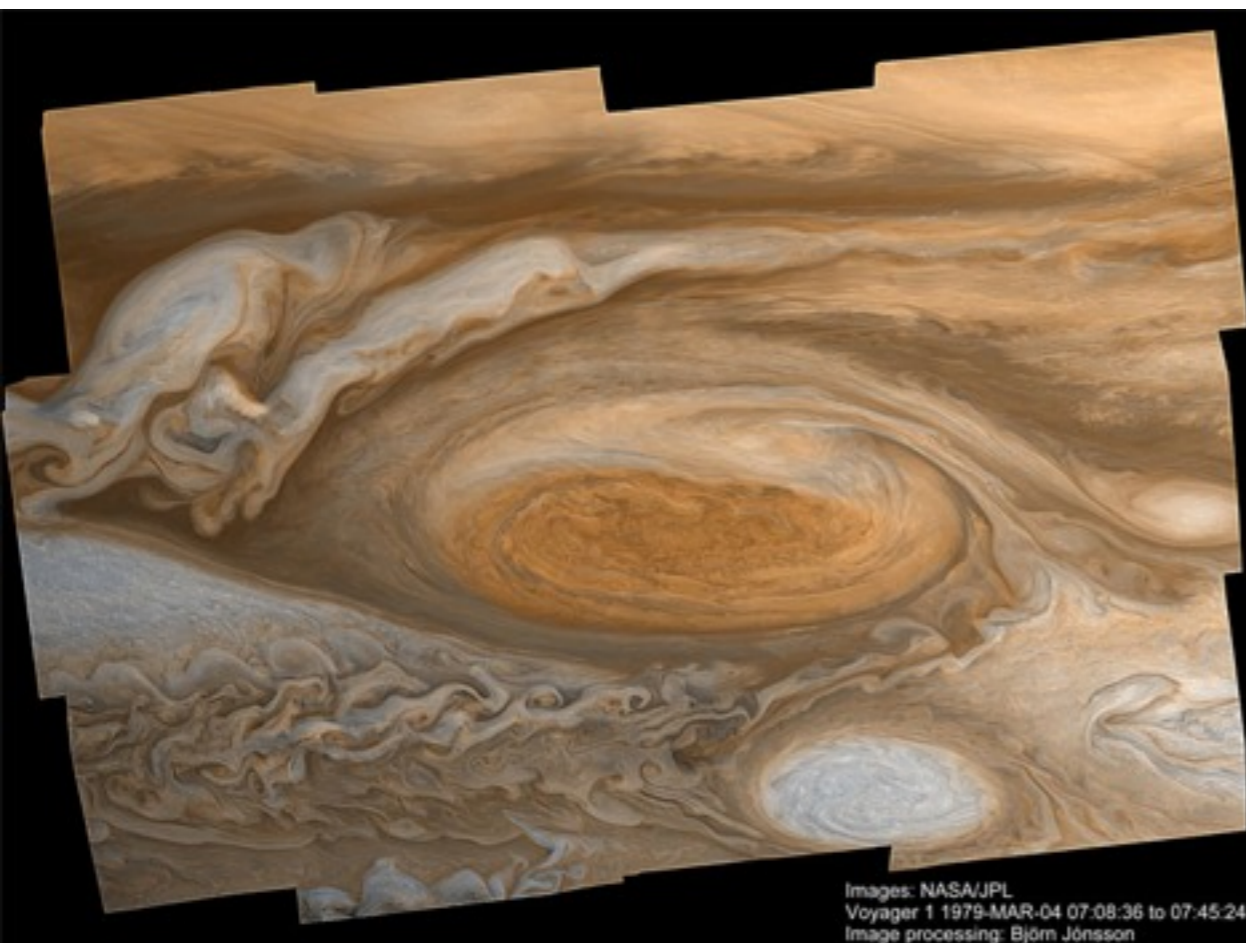

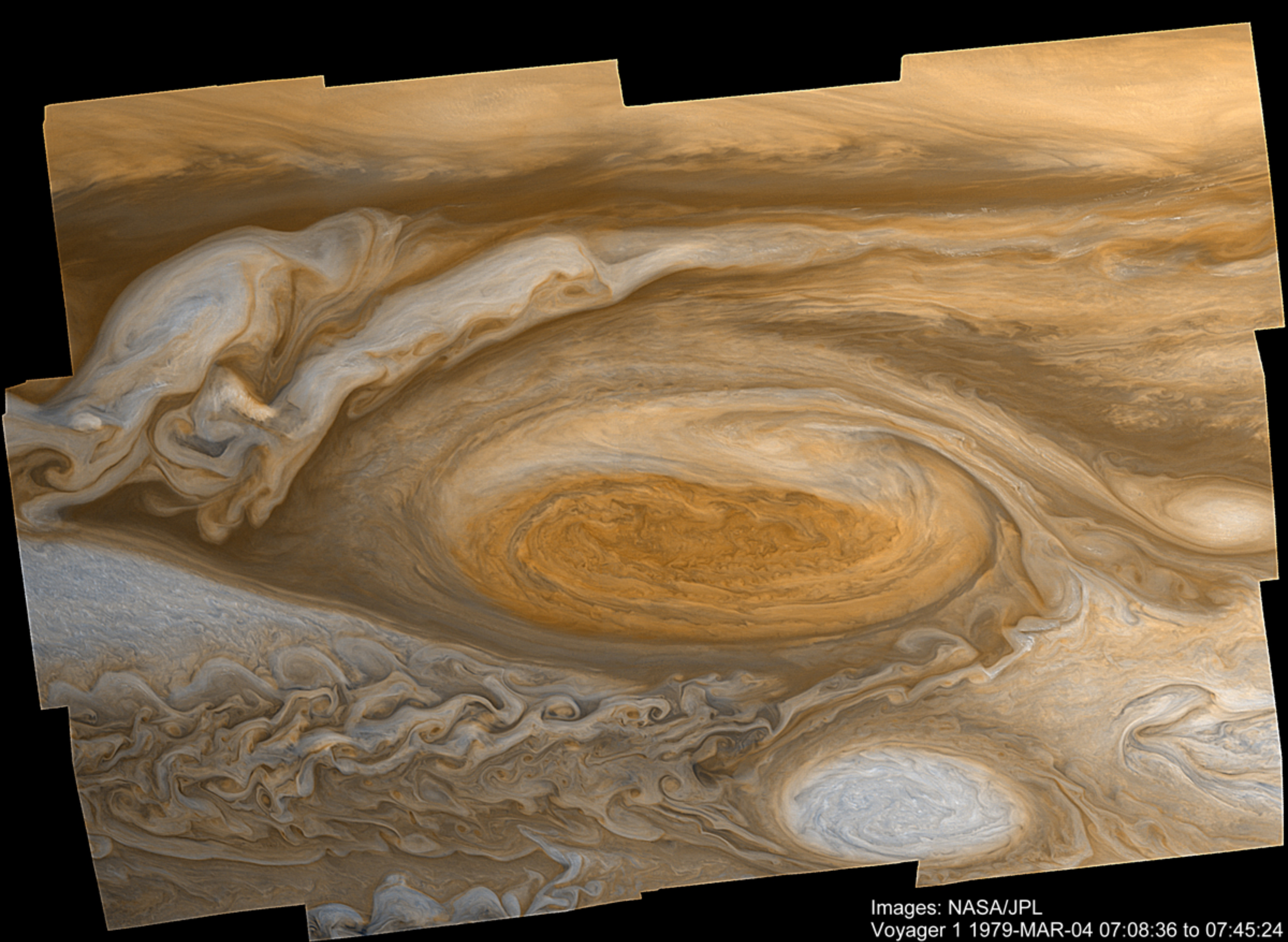
(a) Sýnilegt ljós

(b) Innrautt ljós

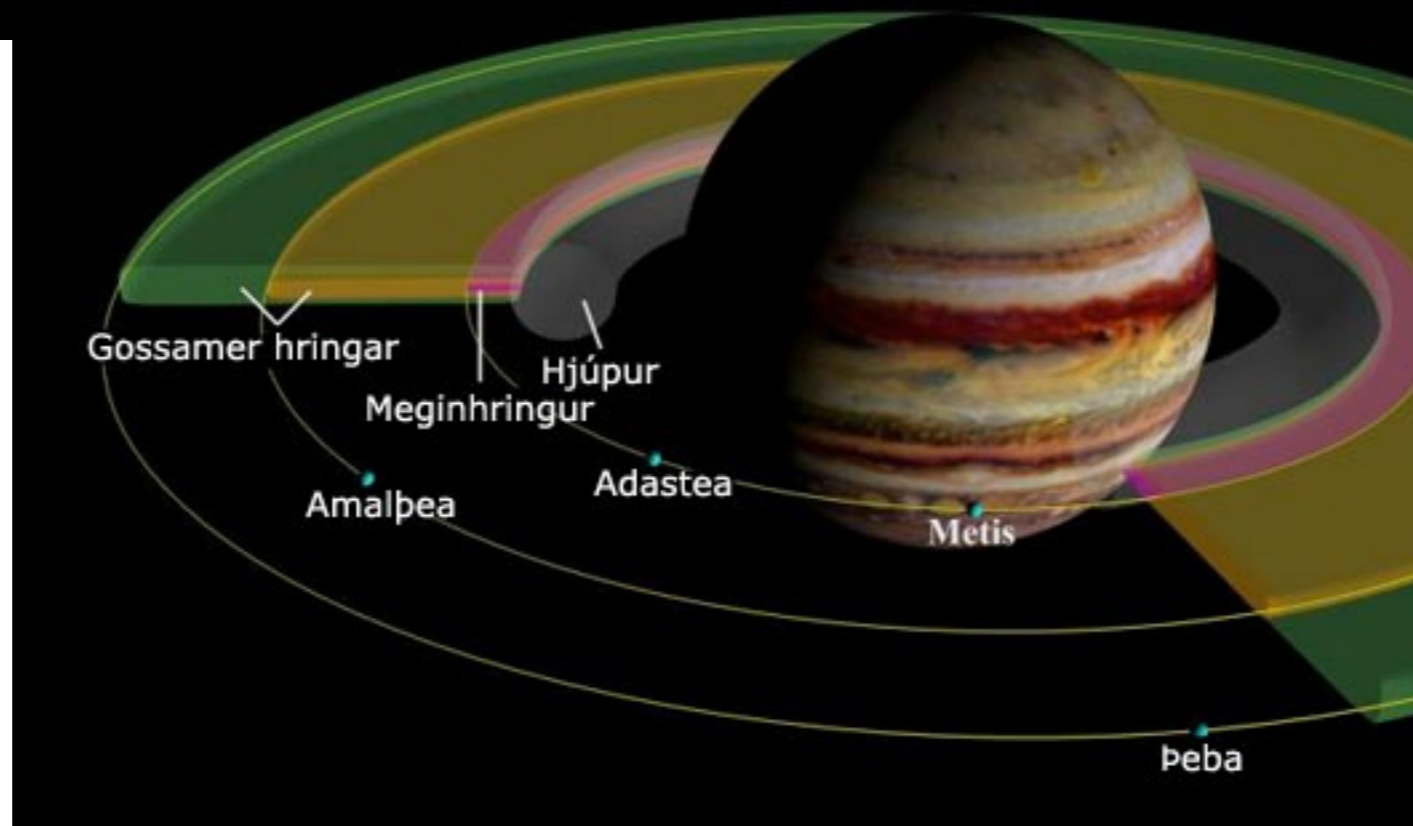
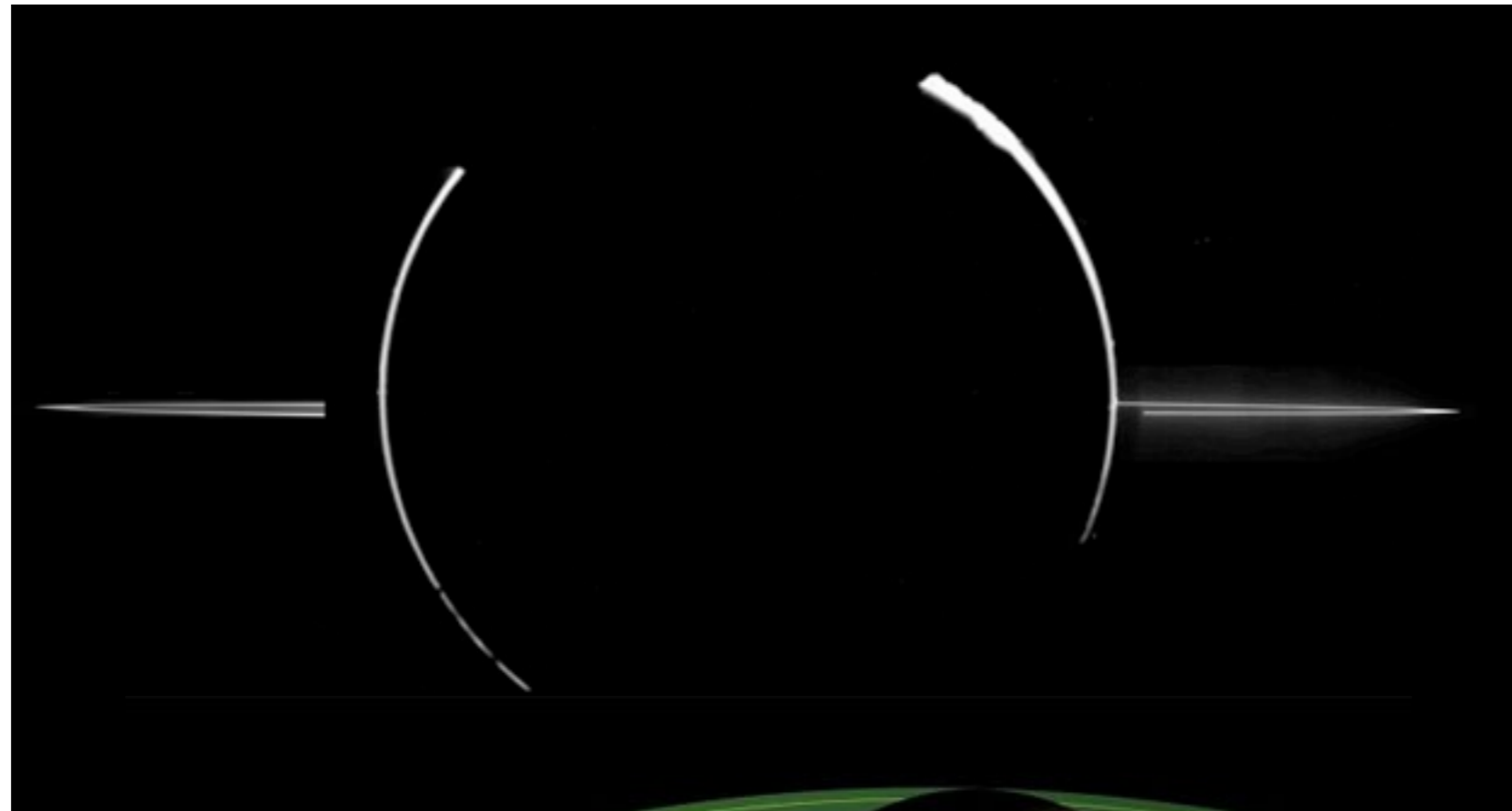
Rauði bletturinn

Images: NASA/JPL
Voyager 1 1979-MAR-04 07:08:36 to 07:45:24
Image processing: Björn Jónsson

Þunnir hringir Júpíters

Galíleótunglin

Hvað sést í litlum sjónauka?

Mynd: John Chumack

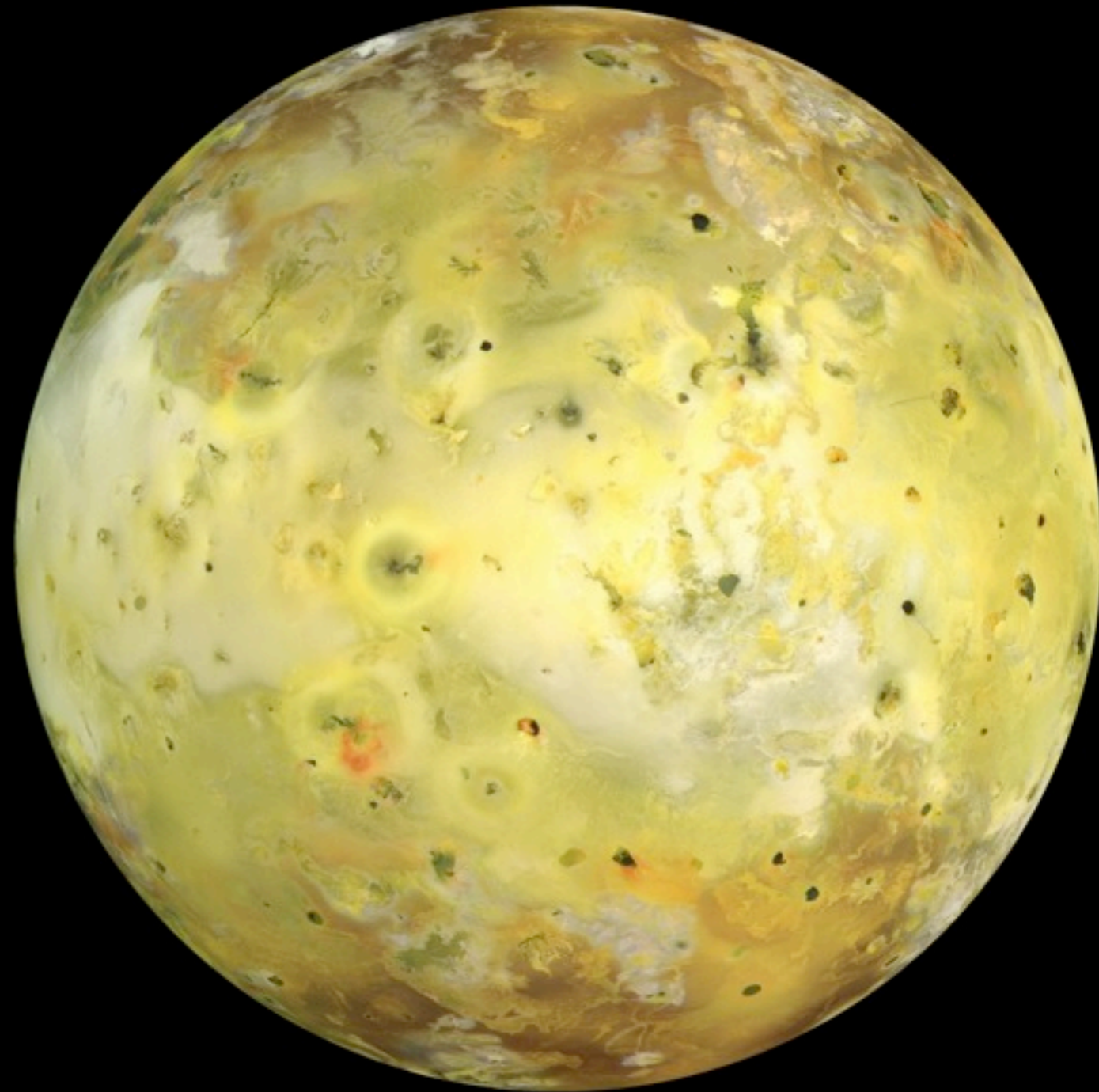
Athuganir Galileós

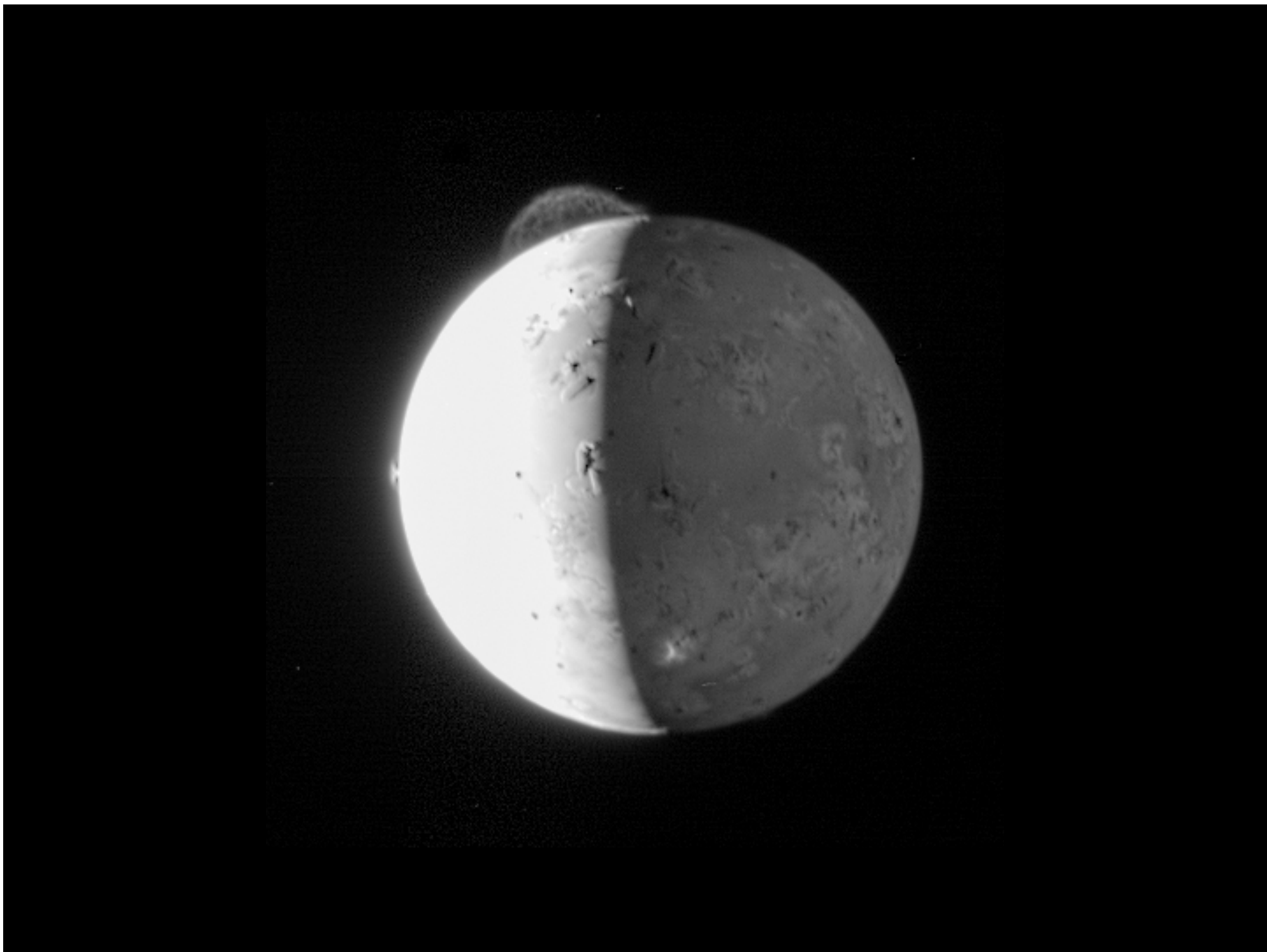
Observationes Iovitarum
1610

2. J. Jovis. marci H. 12	○ **
30. marc'	** ○ *
2. Jovis:	○ ** *
3. marc'	○ * *
3. Ho. 5.	* ○ *
7. marc'	* ○ **
6. marc'	** ○ *
8. marc' H. 13.	* * * ○
10. marc'	* * * ○ *
11.	* * ○ *
12. H. 4. Jovis:	* ○ *
13. marc'	* ** ○ *
14. Jovis.	* * * ○ *

Íó

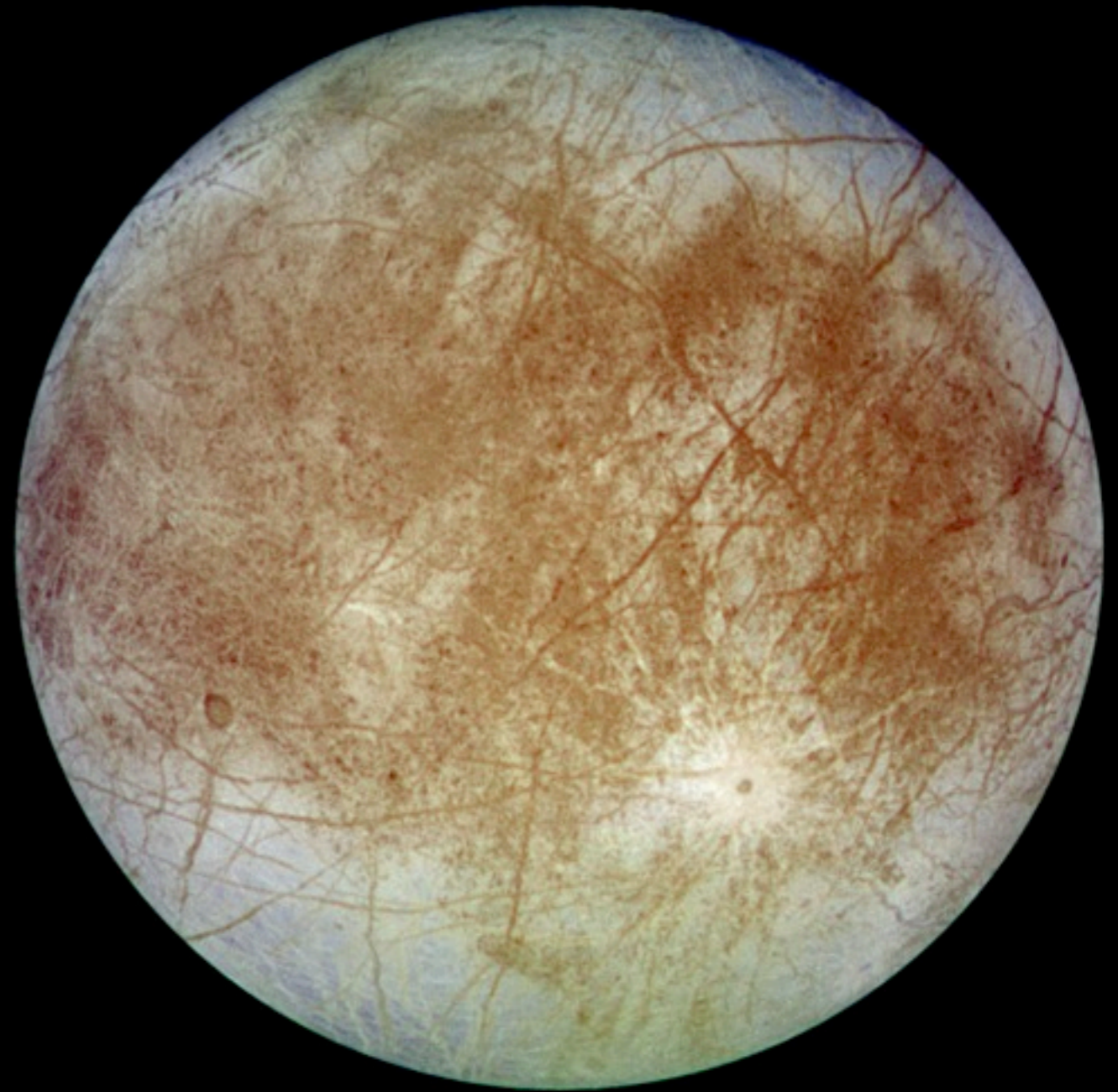
- Þvermál: 3.660 km
- Fjarlægð: 1,1 TF
- Umferðartími: 1,77 dagar
- Mikil eldvirkni, mjög ungt yfirborð
- Eldvirkni vegna sterkra flóðkrafta frá Júpíter

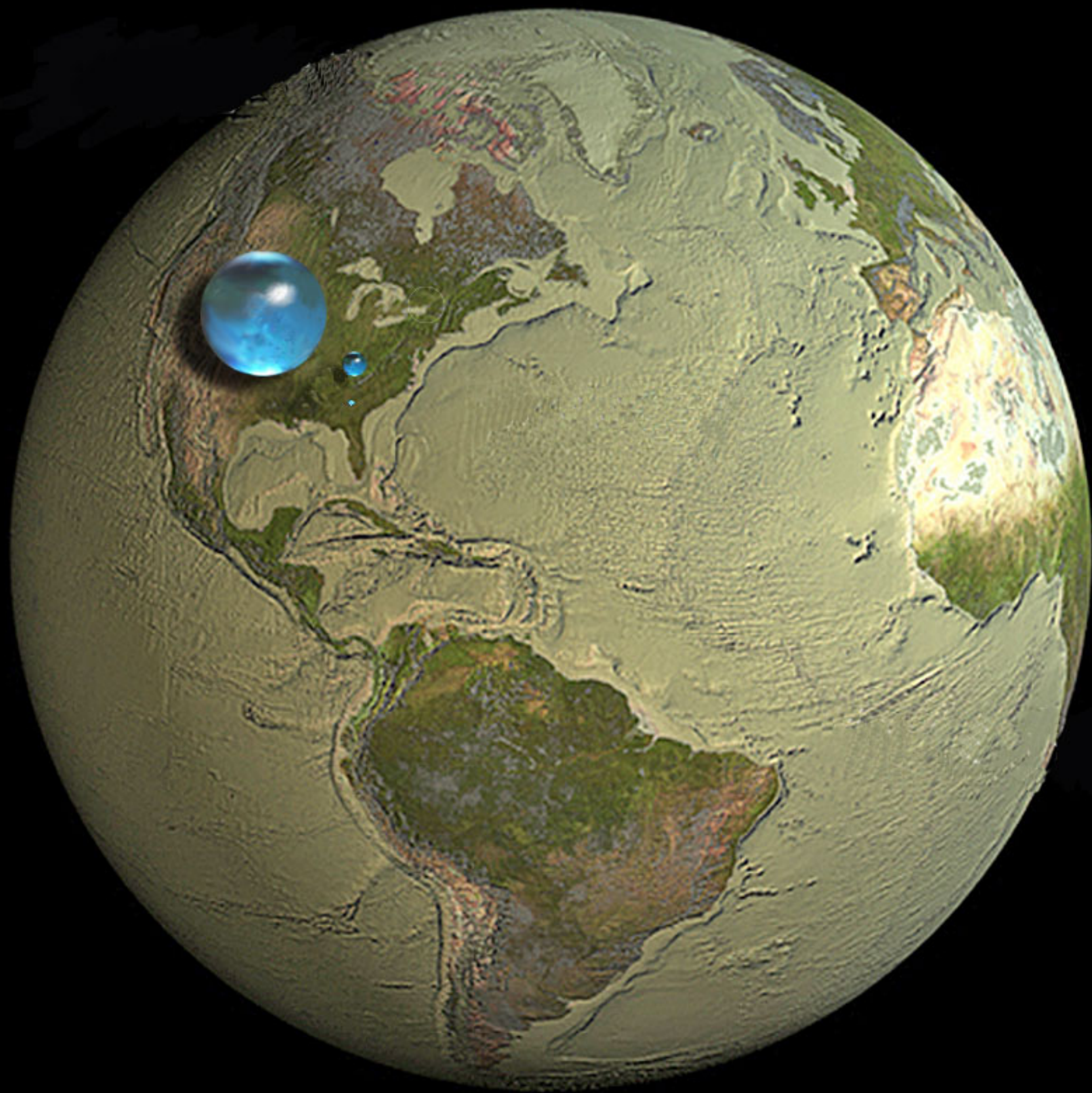

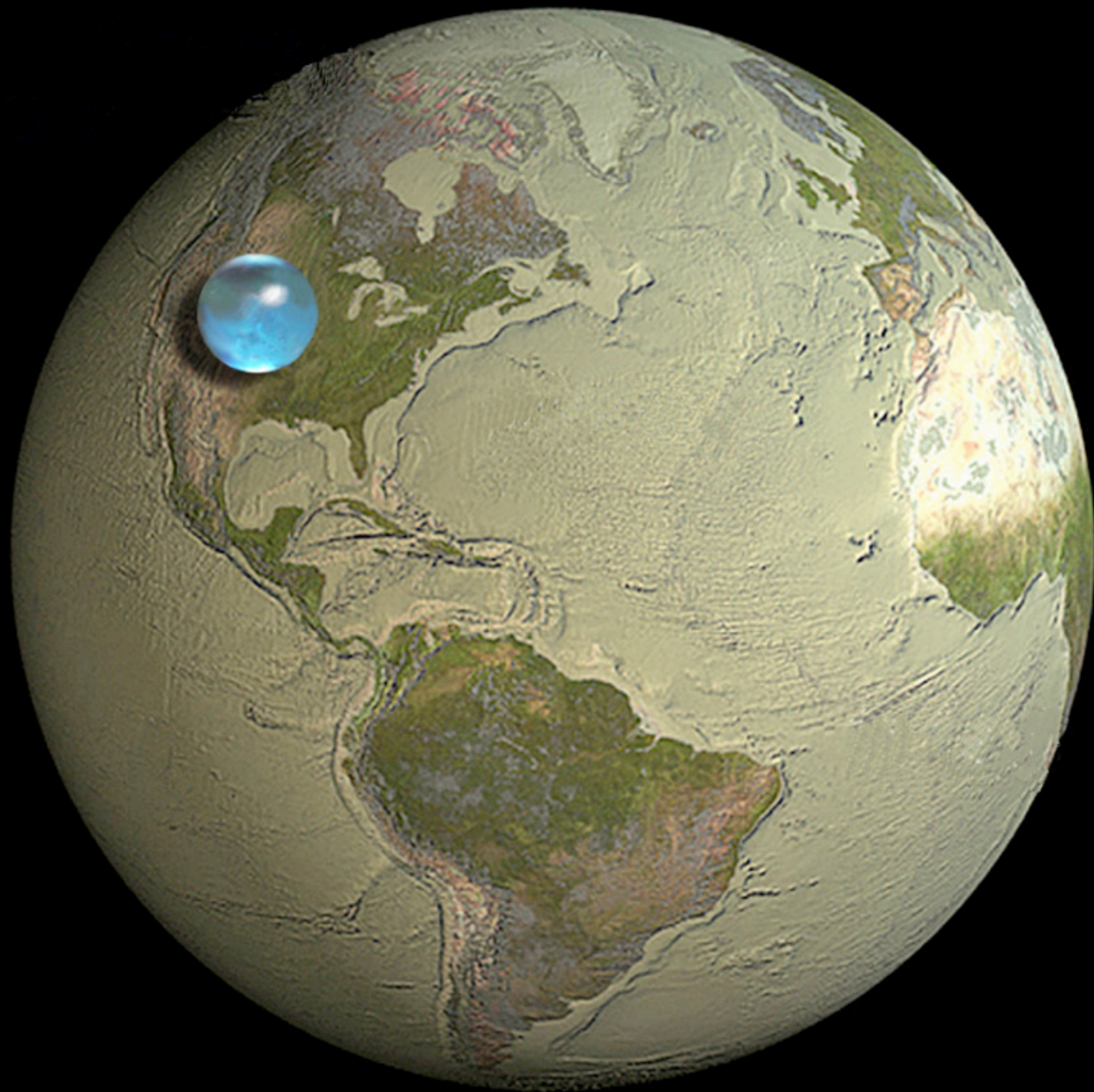
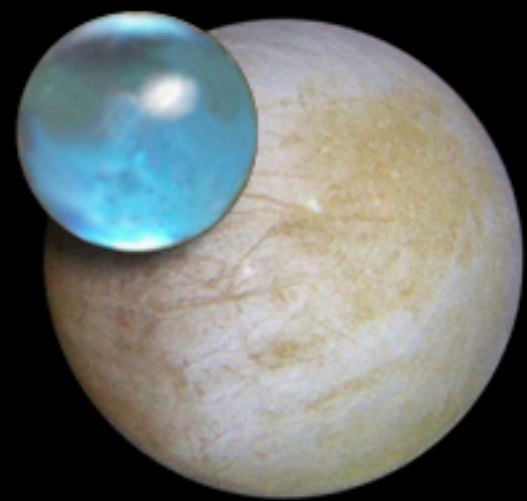

Evrópa

- Þvermál: 3.130 km
- Fjarlægð: 1,7 TF
- Umferðartími: 3,55 dagar
- Undir ísskorpu er mikið haf, allt að 200 km á dýpt
- Álíka mikið vatn og í höfum jarðar
- Nýfundnir ísstrókar

Ganýmedes

- Þvermál: 5268 km
- Fjarlægð: 2,8 TF
- Umferðartími: 7,16 dagar
- Stærsta tungl sólkerfisins
- Landslagið gufar upp!

Kallistó

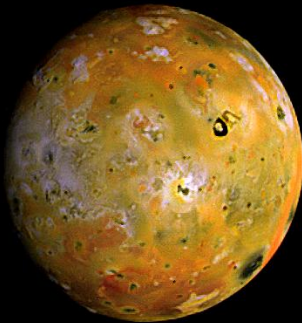
- Þvermál: 4.806 km
- Fjarlægð: 4,9 TF
- Umferðartími: 16,7 dagar
- Yfirborðið mjög gamalt
- Þakin ryki

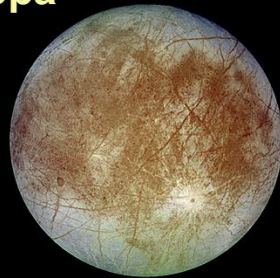

Yfirborð tunglanna við mikla stækkun

Io

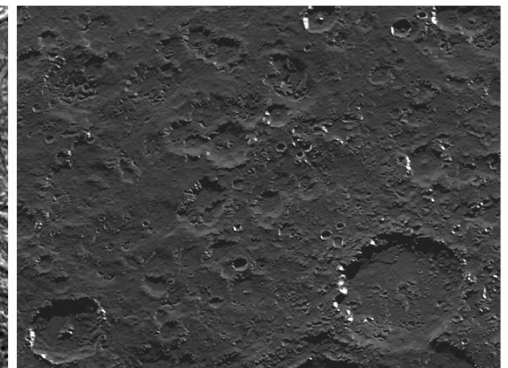
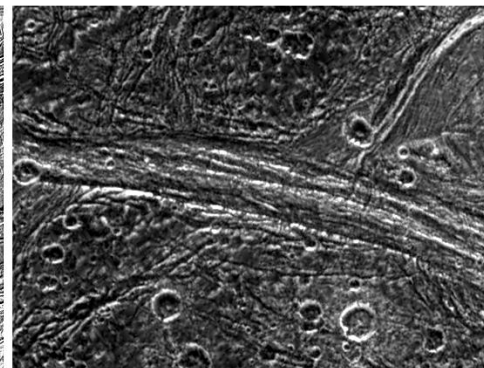
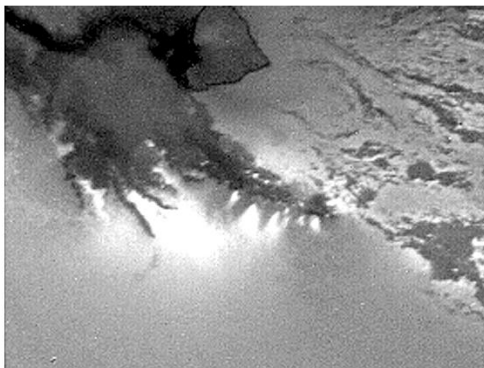
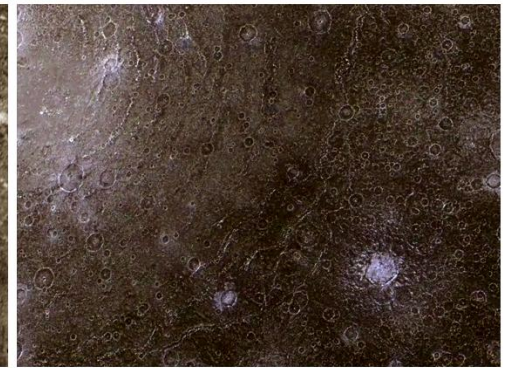
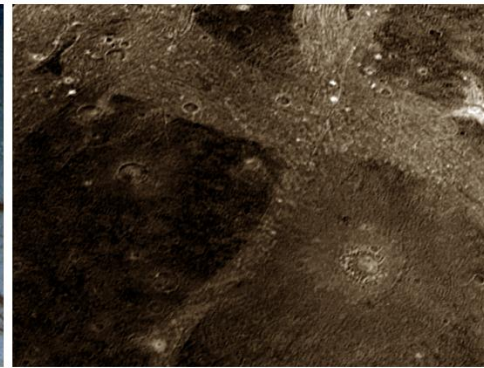
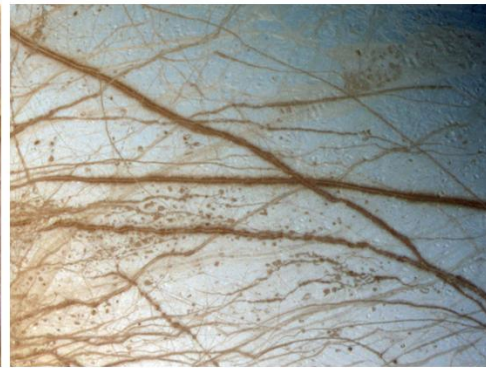
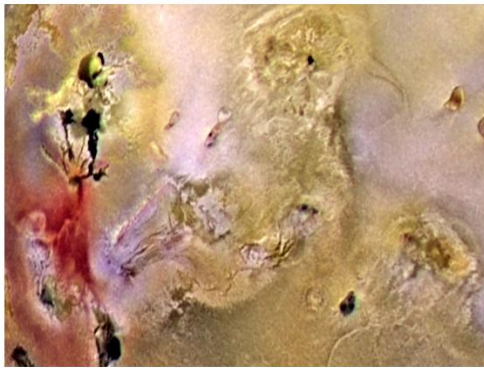
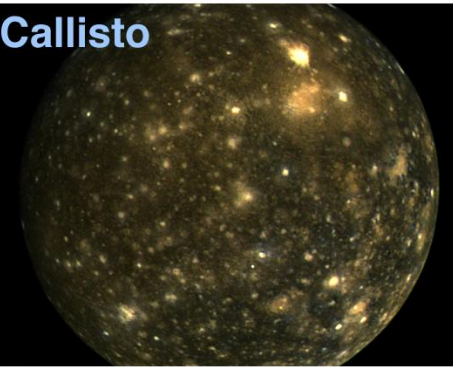
Europa

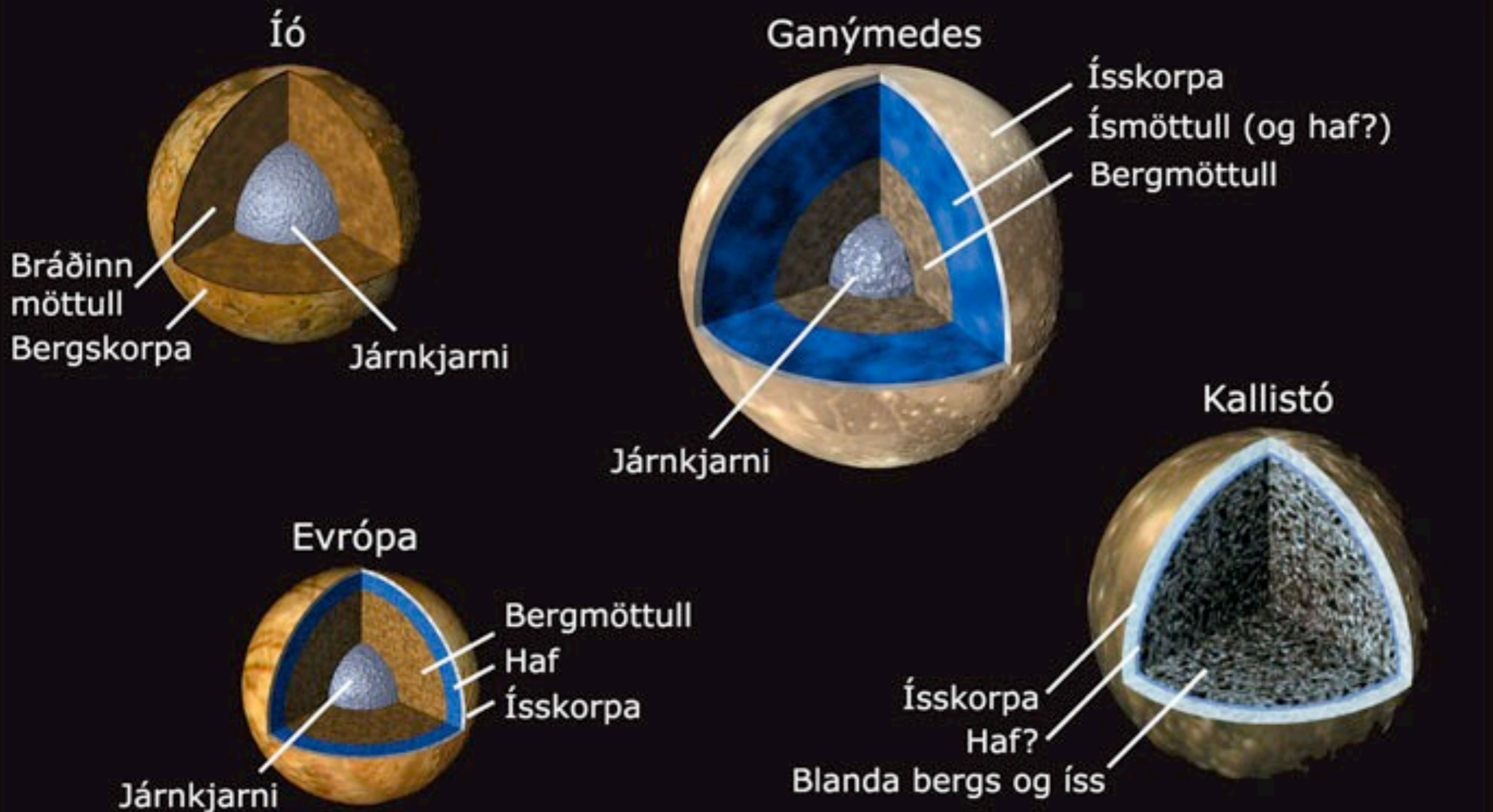
Ganymede

Callisto

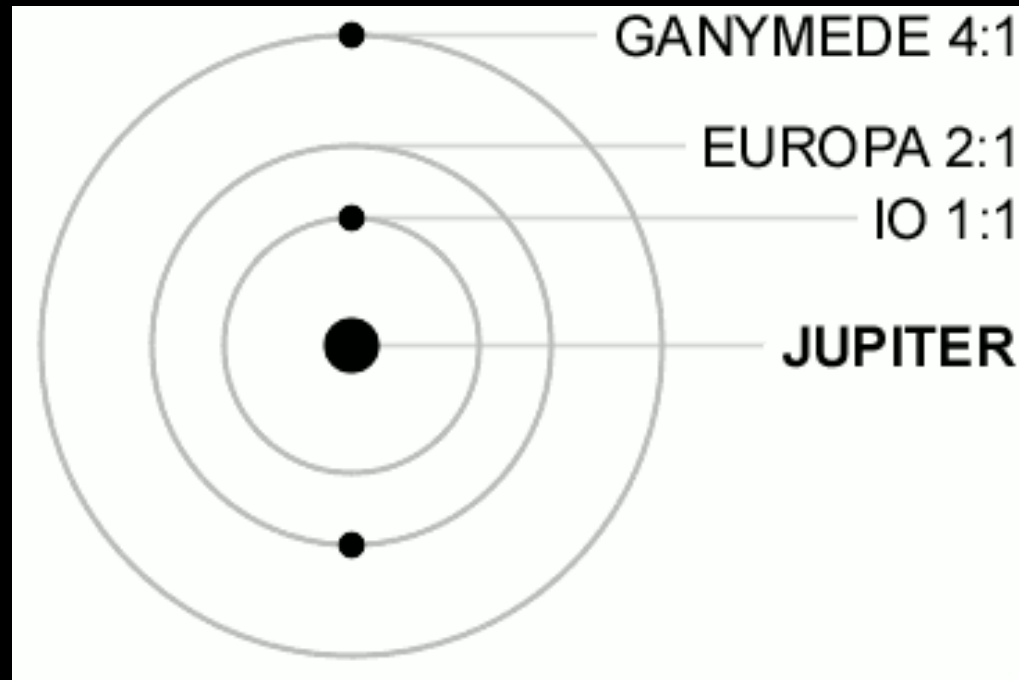
Innri gerð Galíleótunglanna

Galíleótunglin

- Öll Galíleótunglin snúa ávallt sömu hlið að Júpíter
  - Líkt og tunglið okkar
- Brautir Galíleótunglanna eru ekki alveg hringlaga
  - Sífelldar breytingar á flóðkröftum Júpíters
  - 1:2:4 brautarherma þriggja innstu tunglanna
  - Þetta veldur innri varmamyndun tunglanna
- Myndun tunglanna svipuð og myndun reikistjarna sólkerfisins
  - Heitast næst Júpíter - þar var aðeins berg á föstu formi, utar ís

Brautarherma Íó, Evrópu og Kallistó

Sláið upp í Google-Myndaleit “Galilean Moons + Resonance” til að sjá hreyfingu tunglanna

Fleiri tungl?

- Júpíter hefur nú 63 staðfest tungl
- Mörg hver á hallandi og ílöngum brautum
  - Smástirni fönguð í árdaga sólkerfisins
- Nokkur tungl innan hringja Júpíters
- Væntanlega fleiri tungl sem á eftir að finna

Ljóshraðinn mældur með hjálp Júpíter

- Þegar við erum nálægt Júpíter, sjáum við myrkva á tunglum Júpíters fyrir en ætlað er
- Þegar við erum fjær Júpíter sjáum við myrkvana seinna er áætlað er
- Þetta mældi Daninn Ole Rømer (1644–1710)

